

Toetsen om te leren: het nut en de noodzaak

Inzicht in de leerontwikkeling van leerlingen in het voortgezet onderwijs

Op dinsdagmiddag 11 oktober en donderdagmiddag 13 oktober organiseren SLO (expertisecentrum leerplanontwikkeling), PLEXS (platform examensecretarissen) en de VO-raad een startbijeenkomst om met docenten, team- en schoolleiders gezamenlijk na te gaan wat toetsing als middel om te leren, dus formatieve evaluatie, inhoudt en welke ervaringen u op uw school met dit thema heeft. We inventariseren welke vraagstukken er liggen op uw school rondom formatieve evaluatie en wat er nodig is in ondersteuning, begeleiding en professionalisering om formatieve evaluatie effectief in te bedden in uw schoolpraktijk. Het ophalen van deze vraagstukken vormt de aftrap om een leernetwerk rondom formatieve evaluatie op te zetten en in te vullen.

Aanleiding

Momenteel is er veel aandacht voor manieren van toetsing die passen bij de doelen en inhouden van het onderwijs, en waarbij leerlingen hun leren kunnen verbeteren en verantwoordelijkheid voelen voor hun eigen leerontwikkeling. Zo telt de Facebookgroep *Actief leren zonder cijfers* inmiddels al meer dan 350 docenten die er frequent hun ervaringen en vraagstukken uitwisselen. Er verschijnen geregeld publicaties over formatieve evaluatie en er worden symposia en workshops georganiseerd. In het najaar verschijnt de bundel *Voor verbetering vatbaar: formatief toetsen in het voortgezet onderwijs*. Ook in de Tweede Kamer blijft het onderwerp niet onbesproken. Staatssecretaris Dekker concludeert bijvoorbeeld in de kamerbrief van 13 juni jl. dat "het Nederlandse onderwijs gebaat is bij meer inzicht in de precieze leerontwikkeling van kinderen" en zegde hij in een algemeen overleg toe om het gesprek met leraren over formatieve evaluatie te bevorderen.

Formatieve evaluatie

Die aandacht voor formatieve evaluatie is terecht. Immers, bij goed onderwijs hoort een manier van toetsing en evaluatie die leerlingen ervaren als onderdeel van het leren, waarbij ze fouten mogen maken en feedback krijgen om hun leren te verbeteren, net zo lang tot ze de kennis en/of vaardigheid beheersen (toetsing *tijdens* het leren). Tegelijkertijd is en blijft summatieve toetsing nodig om vast te stellen of aan het eind van het onderwijs de vastgestelde doelen zijn behaald, te classificeren en te selecteren (eind po; eind vo). Een betere balans tussen summatieve toetsing en formatieve evaluatie is op alle schoolniveaus in het vo echter nodig, passend bij de brede doelen en inhouden van ons onderwijs, kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. De huidige vorm van voornamelijk summatieve toetsing lijkt daar niet goed bij aan te sluiten en geen recht te doen aan het brede kader van leren, ontwikkeling en meer maatwerk.

Tegelijkertijd vraagt effectieve formatieve evaluatie ook om visie op en doordinking van het onderwijs. Formatief evalueren heeft namelijk als primair doel om leerlingen inzicht te geven in hun eigen leerproces (o.a. Hattie & Timperley, 2007; Sluijsmans e.a., 2013; William & Leahy, 2015). Dat betekent dat je als docent:

- helder hebt waar de leerling naartoe werkt;
- een goed beeld hebt waar de leerling staat;
- de leerling gerichte instructie en feedback kan geven om (nog) niet behaalde doelstellingen te bereiken.

Leahy e.a. (2005) werken dit uit in een model van vijf strategieën van formatieve evaluatie:

	Waar werkt de leerling naartoe?	Waar is de leerling nu?	Hoe komt de leerling naar de gewenste situatie?
Leraar	1 Verhelderen van leerdoelen en delen van criteria voor succes	2 Realiseren van effectieve discussies, taken en activiteiten die bewijs leveren voor leren	3 Feedback geven gericht op verder leren
Mede-leerling	Begrijpen en delen van leerdoelen en criteria voor succes	4 Activeren van leerlingen als belangrijke informatiebronnen voor elkaar	
Leerling	Begrijpen van leerdoelen en criteria voor succes	5 Activeren van leerlingen in het stimuleren van eigenaarschap over het eigen leren	

Figuur 1: Vijf strategieën van formatief evalueren (Leahy, Lyon, Thompson & Wiliam, 2005).

Formatieve evaluatie is gericht op verbetering van het leren, waarbij de rollen van docent en leerling veranderen. De docent begeleidt het leerproces van leerlingen en leerlingen worden in meer of mindere mate eigenaar van hun eigen leren door met de docent de leerdoelen en succescriteria helder te krijgen en te reflecteren op hun leerontwikkelingen. Alleen zo kunnen leerlingen hun leerontwikkelingen volgen, docent en leerlingen elkaar effectieve feedback geven en leerdoelen worden behaald.

Achterhalen waar de leerling staat, wat hij weet en kan hoeft niet pas *na* het leren te gebeuren (formele toetsmomenten), maar vindt continue plaats tijdens het leren. Door te observeren, vragen te stellen, toetsdialogen, klassendiscussies en groepsgesprekken te voeren is de docent in staat continue te evalueren waar de leerlingen staan, of hij zijn lesinstructie en leeractiviteiten moet bijstellen en of elke leerling zijn doel(en) heeft gehaald. In het laatste geval is het maar de vraag of het nog nodig is om een (extra) formele toets af te nemen.

Wetend waar de leerling staat en wat de gewenste situatie is, is goede constructieve feedback essentieel om leerlingen hun doelen te laten behalen. Effectieve feedback is a) herleidbaar tot de (generieke en/of persoonlijke) leerdoelen en bijbehorende kwaliteitscriteria en b) richtinggevend, dus het benoemt niet alleen waar de leerling staat, maar ook hoe de leerling de volgende stap naar de gestelde leerdoelen kan zetten. Feedback kan gegeven worden door de docent, medeleerling(en) en de leerling zelf, aan de hand van de kwaliteitscriteria.

Leerlingen krijgen zo de kans om te laten zien waar ze staan én ze mogen fouten maken. Door de feedback gericht op verder leren kunnen ze laten zien hoe zij zich vervolgens hebben ontwikkeld. Formatieve evaluatie is daarmee een onderdeel van het hele instrumentarium dat de docent tot zijn beschikking heeft om goed onderwijs te geven, gestelde en gedeelde doelen te behalen en het aantal formele toetsen terug te brengen en/of te gebruiken om leerlingen verder te helpen in hun leren.

Randvoorwaarden voor formatieve evaluatie

Het inbedden van formatieve evaluatie in het onderwijs gaat echter niet vanzelf. Het vraagt om een actieve rol van leerlingen en draagvlak bij ouders, leraren en schoolleiding. Het vraagt ook om goede pedagogische en didactische kwaliteiten en toetsbekwaamheid bij docenten en een onderzoekende houding naar de eigen toetspraktijk op klas- en schoolniveau. Er zijn effectieve vormen van professionalisering nodig, heldere communicatie en structurele samenwerking/uitwisseling binnen en tussen scholen (Sluijsmans e.a. 2013). Maar ook en misschien de belangrijkste: een cultuurverandering in de hele school (leerling, docent, schoolleider en ouder): van een toetscultuur naar een feedbackcultuur.

Samen aan de slag in leernetwerken rondom formatieve evaluatie

Als u als docent, team- en/of schoolleider formatieve evaluatie meer wilt inbedden in uw onderwijspraktijk of als u de afgelopen jaar/jaren al stappen hebt gezet op het gebied van formatieve evaluatie, dan nodigen wij u van harte uit om een van de startbijeenkomsten bij te wonen op 11 en 13 oktober.

Literatuur

Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of educational research*, 77(1), 81-112.

Leahy, S., Lyon, C., Thompson, M., & William, O. (2005). Classroom assessment: Minute by minute, day by day. *Educational Leadership*, 63(3), 18-26.

Sluijsmans, D. M. A., Joosten, D., & Van der Vleuten, C. P. M. (2013). *Toetsen met leerwaarde. Een reviewstudie naar de effectieve kenmerken van formatief toetsen*. Den Haag: NWO-PROO.

Contact

Voor vragen en/of opmerkingen over de inhoud van dit artikel of over de bijeenkomst(en) kunt u contact opnemen met Gerdineke van Silfhout (SLO):

- E-mail: g.vansilfhout@slo.nl
- Telefoon: 053-484 0328 / 06-51490598

